

M
2

232.54

1052808

SM 232

36

LVI-13

ANGEL RUIZ Y PABLO.

EXPOSICION

PER FE GANA

CALDERETA DE ARTICULOS MENORQUINS,
AMB MOLT POCH SUCH Y UNA MICA DE
PERRE COHENT.

Ciudadella

Tipografía católica del Sagrat Cor de Jesús.

1895.

Nº 389

PER FE GANA.

8497-3
RUI

PER FE GANA

CALDERETA D' ARTICLES MENORQUINS AMB MOLT POCH SUCH

Y UNA MICA DE PEBRE COHENT,

PER

N' ANGEL RUIZ Y PABLO

CIUTADELLA.

Tipografía catòlica del Sagrat Còr de Jesús.

1895.

A. 1834

A D. Francesch Oleo y Faner

*L' hi endressa aquest llibret com à
prova de lo molt que l' estima, y en
memoria de lo molt que va fe son pa-
re, D. Rafel Oleo y Quadrado, per
sas lletras y s' historia de Menorca,*

L' AUTOR.

Ciudadella de Menorca Febré de 1895.

PROLECH.

Aquesta caldereta d' articles menorquins es sa primera, á n' es seu gènere, que s' ha aguiat á Menorca. He provat de ferlê amb totas sas reglas de s' art: *poch such, cohen-teta* y variada en lo que l' hi ha de doná es gust. Y l' he batiada amb es títol de PER FE GANA, per moltas rahons: perque voldria que obrigués sas ganas de llitgí es menorquí; porque donaría colca cosa perque fes gana d' escriurel; porque no tench es propòsit d' embafá á ningú, y porque si tot assò consequesch, no faltarán altres cuinés amb

més art que jo qui mos donarán colca *arròs de la tèrra* qui tengui verdadera sustancia.

L' he aguiada amb *poch such*, perque adamés de que assò es lo que volen sas calderas ben fetas, jo no n' hi se doná més y qui fa lo que pot no está obligat á altre cosa. L' hi he posat una *mica de pebre cohent*, perque si no es cohenteta una caldera no val rês y un pebre de banyeta ben posat, no solament fa gana de menjá, sino que sol caure bé á n' es còs. Jo som així y ja 's sap que es gènit no 's pot torse y qui es bò d' es fat menja fat y qui es salat es salat y cad' homo es un mon y jo 'm present tal com som y qui no 'n vòl que no 'n prengui.

Perque una cosa hi ha de nòu, cavallés, y aquesta cosa es que jo no escrich per doná gust á tothom, sino per dí lo que hi tròb y perque prenguin pedreta es qui 'n vulguin. Assò de s' escriure, per es qui te vergonya, no es un ball encantat, en es quals succeheix que es qui 'l trèu fa soná lo que vòl. Primé se sequi sa meva má antes de treure venal sa meva ploma.

En Lope de Vega va dí:

El vulgo es necio y pues lo paga, es justo,

hablarle en necio para darle gus' o.

Pero jo no som d' aquest modo de pensá: jo som d' es partit de s' ase de sa fáula qui deya:

.....hombre injusto,
¿piensas que sólo de la paja gusto?
Dame grano y verás si me lo como.

Idò si: gra, gra, encara que molts s' estimin més sa paya. Es meu gust sería doná xexa de sa més granada: si no hi arrib' á n' assò es perque sa terra d' es meu cap no 'n dona de gra de primera.

No 'm pens que es meus paysans m' agrahequin s' havê ensatat es pòt de sa prosa menorquina d' avuy dia, en forma de llibre, perque tres n' he publicat amb castellá y lo qu' he cohit han estat desenganys, disguts y pèrdues. Per lo tant, com aquell deya:

A prueba de contrarios estoy hecho...,
jo estich fet á prova d' amichs y de paysans. Feisvos contes que rês de lo que 'm passi me vindrá de nòu.

Si per rara casualidat s' assegúes sa mel-la de punta y aquest llibret agradás y 's vengués, hauríam fet *ali* y tal vegada hi tornaría: si no.... també som capás de tornarhí.

He tastat sa saborosía de sa nostra llengo y y aquest estil francòt y lleugeret m' agrada, y encara que no agradi á n' ets altres, com jo tench una semblansa amb aquell qui deya qu' escrivía

Sin ton ni son y para gusto mío, sería molt fácil que l' hi amollás s' escòta y no m' aturás fins que Deu volgués.

Ala, idò, tayem es pa per fe sas sopas, destapem es tiá y feta sa senyal de la Creu, com á bons cristians, tastem sa caldera.

Derré dia de Febré de 1895.

CÔROS.

QUANT jo era jovenot hi havia á n' es meu poble—y crech que á tota s' illa—entre sa fadrineya de llavoras, una afició á cantá côros, tant y tant grossa, que vam arribá á desterrá, vulguis no vulguis, es trobos y es fandango y tota casta de música fins á 'n aquell *entonces* anomenáda *popular*. Sa revolució de Setembre, qui tantas cosas novas y may vistas mos

va d'ú, també mos va encaixá aquesta, per acabá de fermos perdre lo poch castís y de la terra que encara hi quedava á Menorca.

Jo, qui *era jove y donçell y es formatje 'm regalava*, com diu s'antiga cansó, també 'm vaitx deixá conduhí per s'afició á n'es còros y encara que m'en penedesch y ho dich per confusió meva, lo cert es que anava molt suvint per es carrés amb altres companys, á *cuatro ó seis de fondo*, cantant es còros més guapos y freschs que havian arribat de Barcelona y d'altres bandes.

Sa meva veu, si va á dí ve, era baixeta y ofegada y per lo tant solia cantá de segon; però á vegadas no tenia més remey que esgargamellarmê cantant de primé ó de baix, per omplí colque buyt que deixavan es meus companys, d'es quals n'hi havia qui no 'm gosavan, ni de trós. Mirau com anava la cosa.

Pero no es assó lo que volia dí: lo que volia dí es que com jo havia anat

à escola amb un parey de mèstres de *te-qui-te* (Deu los tengui à la gloria) y havia provat de estudià à s' Institut, y tenia una cama de castellà per part de mon pare, y adamés de tot assò llitgia novel·las d' aquellas gròssas y ferestas y fins y tot feya comedia, colca vegada, à n' es Casino, sabia es castellà p' es cap d' es dits, y no podeu pensá lo intrigat que 'm duyan aquelles cosas que cantavam à veu plena, que, ó no eran castellananas, ó jo no las entenía.

N' hi havia de còros d' aquells no massa xerèchs, fets mal-bé per es camí à sa vinguda de Barcelona; n' hi havia de fets à casa, qui eran cosa de llogarhí cadiras, y n' hi havia qui eran esgarrats de naixement.

No hi ha qui 'm tregui d' es cap que d' ets esgarrats de naixensa ho es aquell qui diu:

Son las tres de la *meñana*,
ya se está esperando el día,
dispiertá *peloma mia*,
y á tu amante cantando lo hallarás.

Que el que canta en tí ventana
 es un *lusero bendito*:
 si te *oblido* á Dios *premito*
 que me *traiga* la sirena de la mar.

A n'assò ho cantavan molt satisfets, com si fessin un òu de dos ver-meys, es meus companys; però, *vamos*, á un jovenet com jo, qui havia mitx cursat es primer any de lletí á s' Institut y sabia de cò tot *El Puñal del Godo* y dos tersos de *Camino de Portugal*, no 'm passava per sa gargamella allò del *lusero bendito* y *que me traiga la sirena de la mar*.

Lo que dich de «Son las tres» (així l' anomenavam noltros á n' es còro aquest) ho podria di d' un altre qui comensa:

A los *diestros*, sueños mios
 cuanto sufro y al mirarla;
 pero luego al contemplarla
 porque ha sido mi deidad.

Estich per dí que «A los diestros» era fet á casa, com colcún altre, d' es qual no m' en recortá n' aquest instant; però no m' atreviré á donarhó

per cert, perque encara que sembli cosa treta de per dalt la Clòta, bé podria essê que hagués vingut de per Barcelona... Allá també 'n fan d'aquestas y de pitjores.

Pero quant jo vaitx comensá á obrí ets uys y fé cálculs va essê quant se va estrená á s' Arraval-Nova un còro molt hermós, amb música semblant á sa de *Ballarem es chotis Pepa, s' heretat s' heretat d' en Olivar*, qui deya així:

Al pié de un *mosso ruello*
un *besito blandamente*,
el aroma sin corriente
una *pástora yo ví*.

Y responían es baixos, fent forsa de gargamella, perque sa veu sorti-gués gruixada:

y una *pástora yo ví*

Bono. Vat-aquí que jo ja m' esplica-va lo que volia di *mosso* y qualsevòl s' ho esplicaría; pero *mosso ruello* larramasquím si ho entenía ni ho havia vist escrit may á sas novel-las per

entregas. Un *besito blandamente* era
 cla com s' aigo; pero juntat amb allò
 d' es *mosso ruello* y sobre tot antes
 à' es vers *el aroma sin corriente*, per
 més que 'm batia es cap, no ho podia
 deixerní.

Ja os dich jo que quant es canta-
 dós de coros s' hi posan, son capas-
 sos de fe destreletjà à qualsevòl.

Deu no m' ho tengui per retrèt; pe-
 ro jo vaitx mitx esclari s' embuy que
 feyan amb es ditzós còro; el vaitx tra-
 duhí, perque ho valia, y teach per co-
 sa de mèrit havè fet aquest cap d'
 obra. No es cap arch d' iglesia; pero
 me pens que molts se romprian es
 cap y no farián lo que jo vaitx fe lle-
 voras.

Idò haveu de sebre que allò del *mos-
 so rue'lo* vol di, tal com pinta:

«Al pié de un arroyuelo
 mecida blandamente,
 al amor de la corriente
 una pastora yo ví.»

Pero ¿voldreu creure, germanets es-
 timats, que va succehí be lo mateix

que si no ho hagués esclarit? Be cantava y cridava jo, fent de baix y de segon y de primé, «*al piè de un arroyuelo*» y «*mecida blandamente*»: no'm va valè de res: es meus companys van seguí cantant el *mosso ruello* amb tota sa gorga, y es baixos responent quant els hi tocava:

Y una pístora yo ví.

¡Ala! Amollaunhi de músichs y poetas y veureu com quedan, just que 'ls hi posin sas arpas demunt es cantadós de córos.

GLOSATS.

Avuy dia no se 'n fan y si se 'n fan no ho sentim á dí es qui habitam á sas ciutats; pero abans, antes de entrá Menorca *en el concierto de la civilizacion y del progreso*, se 'n feyan moltas vegadas.

Tench un recòrt d' haverne sentit á n' es meu poble, quant jo era al-lot; pero aquesta recordansa no es tant clara com jo voldria: la entela dins sa meva memoria sa bòira d'es temps qu'

ha pasat, quinze ó vint anys llarchs, molt llarchs, colcun d'ells negre, colcun coló de rosa, 'y aquesta boira nò 'm deixa veure es cuadro amb aquella vivesa y aquell coló que sa realitat tenia y que voldria jo donà á sa copia; pero ell jo ho tench de provà. ¡Qui sap si escrivint, escrivint y recordant y esprement sa memoria y reconcentrant sas facultats intellectuals se establirà entre es cap y sa punta de sa ploma aquella corrent de s'inspiració qui ha fet tants de miracles! Donau-men un raig joh Mussas menorquinas! de aquella inspiració qui fa revivre es temps pasats y sas generacions mortas y á vegadas endivina lo venidó y s'adelanta á los sigles.

Pero ja 'm posava més serio qu'una pesseta columnaria y assò no val: m' he proposat escriure aquest llibret amb tò de broma, y si Deu vol, he de seguir lo comensat. Ala, petit, parlem d'es glosats, y comensem, com ès us y costum entre pintós, per fe es fondo d' es cuadro.

Figurauvos un satorrani no molt a't de voltas ni massa ample ni demés llarch, voltat de botes y barrils, amb un parey d'aspilleres y sa porteta d'entrada per tot espiray; amb trenyinas de tota casta y grossaria per cortinatjes; amb un pis humit y plé de clots y bonys, y per tota illuminació dos llums amb cruas: un propet de sa porta, s'altre penjat á una bota colocada per devés en mitx d'es *salón*. Considera, lector, sa claredat que poden fe dos llums amb cruas dins un satorrani voltat de botes, y veurás aquell *antro* més fosch que si no hi hagués cap llum, be lo mateix que succeheix amb el cèl en nits de fosca, que encara 'l fan semblá més fosch es poch's estels que hi llambretjan, ó á sa cara d'un negre lo blanch d'es seus propis uys. D'assó 'n te sa culpa *el contraste* y no vos penseu voltros, botigués, que 'm referesqui á n' aquell *fiel contraste* qui vos posa es pèsos així com Deu mana, sino á un altre, qui no te res que veure amb D. Antonio Sol.

Idò á n' aquells llochs tenebrosos, á n' es satorranis de ví, á n' es *templos de Baco* gornits de trenyinas, se feyan es glosats, y s' amor á s' art y s' amor á n' es ví, ajuntats amb estreta abrassada, los convertian amb Ate-neos ó Academias ó *santuarios de las Musas*.

Arribada que era s' hora, comensavan á entrà en es satorrani es *dilettanti* d' es glosats, gent del camp, marineria, trencadós, carnicés, carre-tés, tot gent granada y d' aquella anti-ga qui s' estimava més un glosat y un bon gòt de ví que totas sas comedies y *zarzuelas* d' Espanya; públich seléc-te, qui s' avorria en es *meetings* y l' hi trobava més mèrit á un glosadó, que á tots es lletraferits y missès y *quefes de partido* junts.

Entravan, dich, es *dilettanti* y s' aia a i col·locant á uns taulons, qui, sostenguís per cantons y tresperdo-sos, feyan s' ofici de banchs. Presi-dent *nato* y per dret propi, d' aquella assambléa ho era es bodogué, l' amo

de casa, el qual donava á n' es seus parroquians, á costas y despesas sevas, sa vel-lada *literario-musical*, *literario-musical* de bon-de-ve, no de pan-riure, com algunas qui volen tení més picarols; amb lo qual se pot compendre que de Mecenas n' hi ha fins á n' es gremi de vinatès.

El qual Mecenas tenia col·locat es tauló *presidencial* just devora sa bota (amb xeta posada) de sa qual he dit que penjava un d' es dos llums amb cruas; y, com atributs de sa seva missió y alt càrrech, tenia á su-vora, baix de sa bota, un ribellet amb un mitx corté, coronat per un ambut cap per amunt, y dos pareys de gòts verdosos y entelats. D' aquests gòts, uns, es més petits, valían, quant eran plens de ví, una pessa petita, y es més grossos un pataco, y creys que á 'n aquets de pataco n' hi cabia de such.

Amb ets esmentats gòts servia éll, si l' hi venia be, sensa passarlos d' aigo, tot un mes de tira á sa parroquia; pero eran es parroquians de tal natu-

ralesa que tot lo més que feya colcun d' es mes *puleros* era pasà es call de sa mà per sa vorera d' es gòt quant havia de beure just derrera un altre. Amb gent qui no usava mocadós per res d' aquest nat-mon, més que es diumenge per anà à Missa y en tal cas el duyan dins es capell, y suplián ets oficis naturals d' es mocadò amb es call de sa mà, es dits ó sa mànega, hague-ria estat casi impropri mudarls hi es gòts y rentarls hi colca vegada.

A la fi hi anavan es glosadós, d' es quals he de di dues paraules: antigament n' hi havia per tots es pobles de Menorca; pero avuy en dia, si 'n queda colcun, sol essè d' Alayor ó d' es terme d' aquella vila, es à di que sas Musas menorquinas s' han refugiat en es poble y terme ahont mes vi 's fa, com si hi hagués colca concordancia amb assò d' es vi y de sas glósas. Aquí d' en Anacreonte.

Eran es glosadós, boni-tots, gent del camp y de la ma, carretès y cosa així, com si la naturalesa, que élls

contemplan més y de més prop que ets altres homos y la gosan cada dia amb tots es seus esplendós, ets hi avivás s' ingeni; gent feta á callá y á pensá, á la cual son trabay no la des-torba per deixá volá s' imaginació, mestost l' ajuda, no com noltros, animals de ploma (així mos anomenan élls ab just escarni), que aferrats á 'n es nombres y á *los expedientes y correspondencias mercantiles*, no podem volá may per sas regions serenas de l' ideal. Ells, adobant sa xèrxa, y enllestint es palangre, y aferrats en es rêm, y llaurant y segant ó guiant sa bistia, poden cantá y compondre, poden deixá que s' enlairi son pensament per s' espay infinit, en sas augustas soledats de la ma y el camp y el cèl. Ells son com s' aucell d' es bosch, mentres noltros, es qui pretenim d' artistas, dins s' estret espay de s' oficina ó s' escritòri, som aucells engabiats, que sols per s' imitació y s' estudi componem colca vegada cántichs que semblan abeurats de sa tristesa y s' anyc-

ransa de sa cautividad més anguniosa.

¡Quant jo vos dich que 's tema d' es glosats me posa sèrio!

Juntament amb es glosadós, devalla-va á n' es satorrani un altre personatge, es sonadó, amb sa guitèrra devall es bras; artista natural també, y tant necessari á un glosat com es glosadós mateixos, y poch á poch es satorrani s' omplia d' homos y ets homos s' omplian de vi y encenian es xigarro de pota, d' aquells gruixats com es dit, y sortian sas pipas y es tabac pelut, y quant comensava es glosat ja estava es cuadro á punt d' orga.

Dins aquellas quatre parets, humidas y negrosas; baix d' aquellas voltas trenyinosas; á sa claredat rotjenca d' es llums amb cruas, qui projec-tavan á sas parets y sas voltas sas sombras agegantadas d' es bocoys y d' ets homos; flotant per tot es satorrani un baf de ví y d' alens y una fumassa de tabac de pota, qui mirat d' es carré semblava no ja calitja ni bòira, sino espès nivolat blanquinós, aquella

assamblèa esperava sensa ofegarsè, com si respiràs perfums de rosas, amb ansiedat é impaciencia, que es sonadó acabàs de trempà sa guitèrra y derrera un parey de compassos d' una música primitiva, monotona y melancòlica, qui no fa més variació que la de dues ó tres notes, ressonàs en es satorrani es primer vers y sa primera glosa, cantada ab cert tremolonet, causat per s' emoció de s' artista. Com à gent cristiana, es glosat comensava sempre per una pregaria á Deu Nostro Senyor:

«Deu me dó sabiduría
pera poderme explicá.....»

Y feta sa primera glosa de sis mots, cantada amb espay, responia s' altre glosadó exposant ja es tema d' es glosat, qui venia á essè una discussió, per exemple, sobre que es més mal á un matrimoni: s' homo perdut ó sa dona dolenta. Veritat es que bona part de sas glosas no tenian res d' artisticas y eran poch enginyosas; però glo-

sant, glosant, y ferits per s' esperó de s' estímul y sa lluyta, en sortia colcu-
na de viva, apassionada, y brollava
colca vers ben tayat y colca senten-
cia sotil, fonda, de filosofia práctica y
popular. Totas aquestas las rebia es
públich amb agrado, amb algun ¡ajá!
ó colc' ¡alsa! y esperava, ab s' oreya
oberta y es còr bategant fort, sa rèpli-
ca d' es contrari. De tant en tant es
mateix bodegué, es president *nato*, ex-
clamava:

¡Ala! bevêm.

S' aturava de soná es guitarrista y
comensavan es gòts verdosos á aná
de má en má, plens de vinet de la ter-
ra, y sa xeta á ratjá, y mentres tant
l' amo d' es satorrani ombuchacava
pessas petites y patacos com si 'n plo-
guessin sas voltas. Es tres artistas be-
vian de franch.

Aprofitava es públich es descans per
comunicarsê impressions, fe comen-
taris, repetí sas milloras glosas y re-
muyá sa gargamella. Hi havia parès
diferents, com en tots es públichs, ju-

dicis crítichs no molt més disbaratats que colcun d' es que duhen es diaris, y no hi faltavan apassionats d' es qui per forsa volen que quedi demunt es sant de sa seva devoció.

Y amb tot y amb assó, considerau, devots germans meus, com devia está á 'n aquestas horas de baf y fum y olós *el santuario de las Musas* y com se devian ompli de such es depòsits humans y com devia buidá sa bota, y es mesquins llumets amb cruas qui na cara devian fe dins aquella atmósfera espessa y carregada.

Feta s' escursió per tots ets àmbits y recones d' es satorrani, tornavan á n' es seu punt de partida es gòts verdosos á descansá altre vegada dias es ribellet, y tornava á soná sa guitèrra y es glosadós á pendre es fil de sa discussió ó comensarn' un' altre, fins que tornavan á beure y á descansá y allà per devés las nou ó las onze, segons es temps de l' any, cada ú s' en anava á ca' seva, recordant y acariciant dins sa memoria sas glosas y sas sen-

tercias que més els havian ferit y col·locun amb es cap primet, primet, per efecte d' es baf d' es satorrani y d' es gotets de vi.

Per acabà, tench de referí lo que 'm va contà un amich meu. Acabavan un glosat y aquest amich, qu' es molt curiós, l' hi va demanà a 'n es taverné si 's feyan pagà bé es glosadós.

—¡Ca! Poden di que no-res.... Beuen colque gotet de ví y els hi donam colca coseta,—va respondre es Meceñas; y llavoras, fent l' uyet y pigant toquets amb es nussos a una bota, va afegi:—pero mirau.... Quant havem comensat a glosà estava plena.... ¿que la sentiu ara quin sò fa?

Sa bota feya un llastimós só de buyda; y desde qu' es meu amich me va contà es fet, cada vegada que sent parlà de glosats, me pòs a pensà que si desde que el mon es mon hi ha hagut poetas, tampoch hi han faltat editós.

UN BON HOMO.

Bon dia tenga, senyor.

—Bon dia, que Deu mos dó....
Podeu posarvos es capell, que fa fret...

—¡Ca! no senyor. Un servidó el posarà devall sa cadira... Es *incomoditat*, me pot creurer.

—Feys lo que volgueu... Si així os agrada.... ¿Y que hi ha de nou?

—Jo l' hi diré.... Vostê no 'm deu coneixe y 'm deu coneixe al mateix

temps ... Vuy dí que vosté no déu tení s' honor de coneixer-mè; pero me déu havé vist colca vegada....

—Així com anau tan embolicat per sa cara....

—Idò, amb llecència, un servidó som mestre Pere Fluix....

—¡Ah! ¿Vos sou mestre Pere Fluix?

—Criat seu. Ja trobava un servidó que sí no 'm conexia, à *lo menos* hauria sentit à dí es meu nom colca vegada.... Tothom coneix es nom d' un servidó y *sin embargo*, jo no surt més que per anà à Misseta y à sa viña; assò son sas mevas tresques... Un servidó no 's posa amb ningú ni sab res del mon. . Be amb Deu y pa en buchaca: fe tot es be que se pot y esperà la mort tranquilament... Ja ho veu lo que 'n tenim de aquest mon...

—Vol di que vos sou mestre Pere Fluix...

—Per darlhi gust...

—Idò si me voleu doná gust, conque tench un poch que fe, os agrahiria que ademés de Fluix fossiu *curt*.

—Vostè 'm dispensarà si l' *esmo-
lest...* A un servidó també l' hi agra-
dan pocas paraulas y ben ditas.

—Ja ho veitx....

—Idò un servidó venia per contar-
hi un pas que m' ha passat aquets
dias. Vostè sap que jo corria per dony
Joan á sas eleccions.... Com un servi-
dó está sempre disposat á fer un favó
á cualsevòl y més á un senyor tant
guapo com dony Joan, tot-d' una que
vaitx sebre que hi havia eleccions,
just va fe dony Joan obrir sa boca y
ja me va tení á un servidó cercant
vòts per tot allà hont trobava jo que
n' hi havia, perque tench un nas, Deu
no m' ho tengui per retrèt, qui ni un
ca mè.

—Ja ho havia sentit á dí.

—¿Veu? Idò, dony Joan, encara que
m' estigui mal es dirhó, m' apressia
y me coneix y me va doná una llista
de lo més rebel-lo que hi ha á sa vila
y un feix de candidaturas y me va dí
que adams d' es de sa llista, procu-
ràs durhi tots es meus vòts.

—¿Vol di que vos també teniu vòts?

—Jo l' hi diré. ¿Veu? Com jo tench un parey ó tres de casetas y uns camps y dos ó tres hortals, y llavoras, Deu no m' ho tengui per retrèt, som bo d' afavorí á un pobre y deix doblés.... ¿sap?

—Sí, sí, á rredit ¿eh?

—Just.... ¿veu? Un servidó no te més que lo poch qu' ha pogut replegá en sa jovintud y en aquest temps, en que tot val un uy de sa cara, hi ha que ferl- hi un nus á cada sèntim.... Si un servidó ho deixás sensa rredit se perdria es rredit y es capital. Me cregui, avuy dia no hi ha conciencia...

—Teniu rahó, mestre Pere; jo fos de vos no deixaria res á ningú.

—Dispensi aquí hont es y perdoni á un servidó que 'l *corrompi*. A un servidó l' hi treuen de potes, me tocan el còr... ¡Jesús, María Santíssimeta, senyor, si vostè ho vés! Perque un servidó, me está mal es dirhó, pero tench un cor com una senaya, y avuy dia no 's pot essé així: hi ha que aná amb

una quarta sobrevent.... Sa meva dona (Deu la tengui á la gloria, pobreta) ja m' ho deya: Pere, mira que fas, mira que t' enganyan... Encara com hi pens m' agafan ganas de plorá... alló era un *mártil*.

—En *resumidas cuentas*, mestre Pere, fins ara lo que he trèt en net de sa vostra historia és que vos corriau per don Joan y que deixau dinés á rèdit...

—Just. Vosté ho ha dit, está ben dit. Idò vol dí, amb perdó de vostê, que tench llogadas sas casetas, y es camps donats á mitjes, y un servidó troba qu' és *rigolar* qu' ets estadáns de sas casas y s' amitjé y llavoras es qui me deuen favors, me donin es vòt.

—Bono. ¿Y que no os pagan es llogué y es rèdits?

—Sí, senyor; y me perdoni que l' hagi tornat á *corrompre*; pero com dony Joan es tant guapo, jo 'l volia servi, nó perque me donás cap séntim, per més que diguin que m' ha pagat cada vòt á cinch duros....

—¿Y que no 's ve?

—¿Veu? Jo l' hi diré. Es ve y no 's ve qui son dues cosas; pero assò no fa 'l cas.

—¡Ah! ¿nó?

—No senyor, perque ja veu vostè que jo no 'm havia d' escamellà sense que m' ho agrahiguessin, à *lo menos* per comprarmè sas sabatas que hi hagués fuses anant de *Rodes* à *Pilat*.

—Endevant, mestre Pere.

—Idò, tot havia anat bè fins à sa darrera hora; havia partit sas candidaturas y à s' hora de votà, ara un, ara s' altre, tots venian, y jo l' uy al bou, apuntantlós à sa memoria..... Me 'n faltava un y hey faltava un' hora, just una hora, per comensà s' *escrotino*.... Comens à mal pensà: si vindrà si no vindrà: era un qui 'm devia un' unsa.... L' hi enviay un *recaldo* y me contesta à n' es *recaldo* que te sa fiya per morí... ¡Bon requetre! vaitx pigà un bot.... ¿Que tè sa fiya per morí? Miri senyor, jo tench un còr com una senaya, ja l' hi he dit; però que no me la peguin de quinto,

perque som capàs d' atropellà à qual-sevol.... L' hi enviay un' altre *parte* y me respon que 'm fassi... no se què, senyor... Miri, me vatx enfadà, me cregui, de veure s' engretitut.... Toch el dos y m' hi present: —Toni, ¿que no vens?—¿Com voleu que vengui?—Qu' has de veni.—¿Que tench de veni? ¿Y qui ho mana?—Jo y dony Joan.—¿Vos? ¿Y amb sa fiya qui 's mòr voleu que m' en vagi à votà? Ni vos ni dony Joan ni tots es donys me fan sortí de sa casa.—¿No? Idò, demà mateix, venga s' unsa.—Miri, senyor; no l' hi vaitx dire més qu' assò y encara tenia jo sa boca oberta, cuant m' entima serva aquí, à s' uy esquerro, y vaitx anà à reboti à 's carré.... No més m' en va pigà una.

—¡Caramba, quina llástima!

—Idò, senyor, jo no vuy que m' atropellin d' aquesta manera y vench à vostè, qui es amich d' es jutje, perque fassi que castiguin aquest mal criat, animal fora s' ànima y l' hi fassin entregà s' unsa....

—Mirau, mestre Pere, anau-vos-né à ca-vostre y descansau, que si es jutje m' ha de creure os posará un *grillete* à cada ma y os durá à Fernando Pó.

—Are ¿y assó, senyor? Jo 'm pensava que 'm planyia cuant ha dit ¡quina llástima!

—¿No es s' uy esquerro que teniu anorriat?

—Si, senyo.

—Idó sí, mestre Pere: ¡quina llástima que no os n' hagués arriat un' altre de bona à s' uy endret!

CANSONS DE FANDANGO.

DERRERA es còros y es glosats, ès de lley que parlem un poch de fandango. Tot assò cau dins es meus dominis per essè *literario-musical*, qu' haveu de sebre, germans, que à tot lo literari-musical l' hi tench jo una tema *digna de mejor causa*, y just que tench ocasió m' hi tir demunt com un frenètich.

Idò és es cas que devant sa casa hi havia una doneta, petita, magre, coló de canyella de sa més fosca, just una espira per caminà, per xerrà y per tot lo que demanèu (y assò que ja tenia més de sixanta anys) y sobre tot per fer calsa, que alló era un dó de Deu. L' hi deyan na Jeronia *Peuch*. Y crech jo qu' aquest sobre-nom l' hi venia d' es molts de peuchs qu' havia fet en sa seva vida. Per tot ahont anava, fos per es carré, fos à sa botiga, fos à ca-seva, fós à ca-'s-vesi, ell la veyan sempre, *trec trec trec trec* amb sas aguyas en sas mans, es cotó passat per es dits y es capdell allà 'n terra, si estava aturada. Quant caminava duya es capdell devall es bras.

M' en recort també que solia fe colque pinxadeta; pero aquest detall no te res que veure amb sa literatura ni sa música y no és d' es cas. Es cas és qu' aquesta doneta, en s' istiu, com à ca-seva hi tocava molt dejorn sa sombra, sortia à n' es portal à fe-calsa cada cap-vespre y mentres estava tota

sola l' hi agradava cantà à mitja veu cansons de fandango.... ¡Si vessiu sas vegadas qu' he estat à punt d' estirarmé es cabeys, de pensá que n' haguera pogut apuntà més de cent de saborosas y no ho vaitx fe! Ell allò era una mina y la vaitx deixá perdre, per lo qual trob que Deu m' en-demanarà conte. Pero colcuna me 'n va quedá à la memoria y d' aquestas pocas os ne vuy fe present, perque no se perdia del tot, no sia que Deu me cridi à judici y me las endugui à l' altre mon sensa deixarlas escritas. Solia comensà na Jeronia amb una qui deya:

Por un tropisón que ó dí
todo al mundo mormuló
otros tropiesan y cayen
y no los mormuelo yo.

Aquesta era, anem, passadora; pero quant ella l' hi amollava s' escòta, n' hi havia per pagá un sou de cada una: per exemple:

Yo m' arrimó á un pino vierdo
por ver si me cuansulava,
y al pino como era tiendro
de verme plorar plorava.

D' assò *del pino* en tenia tres ó quatre y las solia cantá una derrera s' altre; llevò 'n cantava una qui deya:

Si ma quieres ver murir
dame un vaso de vareno
y antonsez podrás desir
que hay muerto ti dulce dueño.

Y per últim l' hi amollava sa més polida:

Las cuartinas de ti cama
son de pelo-tersio blanco
y entre cuarina y cuartina
guaita l' Esperito Santo.

Amb assò ja hi solia aná á ferlhi companyia colca vesina y ¡*A Dios Madrid que ta quedas sin quente!*, com solia di na Jeronia Peuch, qui havia après totas aquestas cosas y colcun' altre d' un assistent qu' havia festejat quant era jove. *A Dios, cansons, á Dios* art; sa vesina l' hi armava conversa, y ella, qui 'n volia una maneta per assò de parlá de ca-'s-vesí y tayarlhi un sau á s' estel de s' auba, dali dali se posavan á xerrá y no ho amollavan fins Ave-Maria tocada.

Pero venia de Deu que jo tingués sa mina oberta á totas horas y quant sa xerrera de na Jeronia me feya perdre tota esperansa de senti mes cansons, cap al tart s' en venia de pescà un fi que tenia ella, En Tòful Peuch, més cantadó que sa mare, qui havia fet es servici amb un guardacostas y no s' havia mogut may de ses aigos de Mallorca y Ervissa, emperò, com si hagués nascut á Málaga ó á Cartageia, no feya més que arribá á ca-seva, sopava amb quatre mossos, agafava sa guitarreta y sortia a n' es portal á cantá y soná malagueñas y *cartaque-neras*, com deya éll, y creys, germanets estimats, que de sas cansons de sa mare á sas sevas, no hi havia es gruix d' uia pesseta llisa:

A n' al sarvisio del Rey
la ga'lina pica al gallo,
y al qui lo quiere seber
que siente plasa voluntario.

Pero aquestas cansons y altres que os diré, si me 'n recort, las cantava amb tota sa gorga que Deu l' hi va

doná, y tant be com jo, las sentían de s'atre cap d'es poble; és á di que per lo qui toca á sa mina de sas cançons d'en Tòful, tant de conte haurán de doná tots es meus paisans, com jo n'hauré de doná de sas de sa mare. Si jo vaitx fe mal en no apuntá sas de na Jerònia, tota s'Arraval-Nova està compresa amb es mateix pecat.

Y lo milló d'en Tòful Peuch era que pretenia d'andalús y volia fe d'alló que á Sevilla l'hi dihuen *jipios* y mos amollava colque *ay ay*, quant comensava sas cançons, qui en ves de gemechs semblava que derrera ets *ays* l'hi havia de sorti sa freixura. Lo mateix dich d'es cridòts que feya entre cansó y cansó: *alsa morena, curasón sin trampas!*

Agafa ñiña este puñal
y clavaló an mi custado
y vaurás mi curasón
de qui n'está animorado.

Y tot seguit un cridòt: *¡Bandita seia tu cara morena y la madre qui ta parió y al padre qui t'ancandró!*

També l' hi agradava á n' En Tòful Peuch cantà *trobos* d' aquells *nuevos y divertidos para cantar con guitarra*, qui 'n venian á Mahó á cana Pintòt:

Escuchen, señores míos,
les diré de Cuan Portela
el ladrón mas afamado
de la gran Serra Morena.

Y cantava tot aquell romanso, de cap á cap, fins que arribava á n' allò de donarhi volta de garròt á n' en *Cuan* Portela. Veyes si ho era *divertido*. Aquí descansava un poch y llavoras mos clavava aquell altre trobo:

Una triga y un laon
y un escarabato blanco
cugaban á *truch-y-flò*
á la sombra de un berranco
y á la sombra de un berranco.

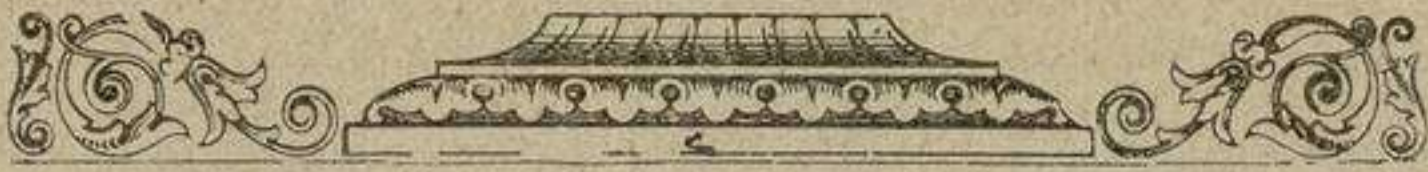
Dico al laon jo anvido
y la triga jo tres más:
respondió l' escarabato
jo tengo carta de pas
jo tengo carta de pas.

A vegadas, na Jeronia Peuch, qui passava sa vel-lada su-vora son fiy,

fent calsa, per suposat, en solia cantà colcuna de cansoneta, qui feya aixecà fins sas pedras d' es carré per escoltarlè.

Ja donaria jo cualsevol cosa per que aquells temps tornassin y podé escoltà á na Jeronia y en Tóful amb es pochs mals de cap de llavoras. Be 'n sent á vegadas de cansons y coros, passant per es carré, qui farían la barbeta á n' es que cantavan aquells antichs coneguts meus; pero faitx una riaye a y pas endevant; prou ne tench, si vuy riure, amb es disbarats que lletjesch cada dia á n' es diaris y sent de sa boca de personas que dihueu que son ilustradas y s' ho crehuen, y lo més mal es que á vegadas tench de riure y per de dins me fan ganas de plorà.

CARTA D' UN MAHONES.

ESTIMAT Ruiz: Ara mateix no mos coneixerem: tú no vens may per aquí y si volem sebre noticias tevas t' haurem d' envià es jutge perque 't faixi declará. Creumè que no sabs lo que 't pèrts amb es destèrro que t' has imposat: aquí vivim de bon-de-vê, aquest fi de sigle mos du sempre co-

sas novas y motius de sòbra per fe sa xerradeta.

Quant estavas á s' Arraval-Nova y venias cada dia á Mahó, estèyam atrassats y assò que ja bravatejavam de progressistas. De llevóras ensà hem progressat que es un *contento*. Creu y pensa que may podrem agrahí com se dèu, á n' es tres ó quatre senyors qui han pres es càrrech de fermos felissos, sa diligència que hi posan en el *cumplimiento de su cometido*. Quant eras per aquí, aquets senyors encara eran uns benèits, com aquell qui diu, y no se sacrificavan com ara en benefici de la *RES pública*, com deya n' Alonso Martinez. Dihuen que el mon *marcha*: no'tros trob que ja mos ham aturat en sech, de tant com ham rodolat d' uns cuants anys á n' aquesta banda. De sas alturas en que estam, mos miram ets altres pobles de Menorca, qui se 'n venen, *trup-trup* á pas de trava, y els hi deim: «veniú veniú, mesquinets, y sabreu que cosa es bona.»

Tú ja coneixias es quatre gresòls qui esteyan dalt la Sala y ets altres quatre que hi volian pujá y no podian. Idò fet contes, fiyet meu, que com més va més *guapos* son, més carinyosos y quant se múirin els hi alsarem estatuas; ja 'ls hi tenim triats es puestos. Deu faixi que sigui prest, perque som gran y no voldria clacá s' uy sensa veurels d' aquest modo.

Perque prenguis una idea de lo que és á l' hora d' ara aquesta ciutat, t' anaré anomenant, cosa per cosa, lo més notable de lo que tenim.

Politica.—Tenim dos partits polítics visibles: republicá y conservadó, y altres d' invisibles, es á di, qui covan com es caliu tapat de sendra, devall devall. Es més grós d' aquets invisibles és es socialista: engendrat per s' incredulitat y sas passions politics y criats á n' es pits de s' indiferencia, ara comensa á creixe y á menjussá y á fe tasta y di colca coseta, amb es greix que l' hi donan sa falta de feyna y sa poca conciencia d' es

qui s' en aprofitan d' es mal estat de sas cosas per fe milló sa segada. Quant se n' entemerán, aquest partidet, qui s' altre dia mamava, serà més grós que son pare y que es seu conco es partit conservadó. Jo ja ho veus: sollicitat per tants de partits, m' he hagut de fe colca cosa y som d' es partit de menjá lo milló que puch y deixarho corre. A n' aquest partit comensan á essê molts; pero no ho poden essê tots es qui voldrian: primera perque no son tots es qui puguin menjá y segona perque n' hi ha qui encara tenen ideals y conviccions, si be aquets son quatre pobrets qui van de bona fê. No 't pensis, que fan prou be y ditxosos élls qui no veuen ahont els duhen, com es bèns quant van á n' es Matadero. A vegadas m' entran escrúpols d' essê d' aquest partit, perque amb assò 'n tench part y causa de que ets altres ho malavetgin tot; pero ves, poset contra sa corrent y t' endurá. A jo que 'm deixin fe sa digestió tranquilament, passetjarne ca-

da cap-vespre, anà á n' es Casino á fe sa xerradeta y *el que venga detrás, que arree*. Tant mateix no tench fiys; comens á fe gep y lo que tench és segú que 'm bastará per anà tirant fins que 'm múiri. Lo raro és que en es meu partit hi ha molts de pares de familia y moltíssims de joves qui no tenen lo que jo tench. Pero, mira: d' es seu pa faràn sopes.

Prensa.—Tenim dos diaris: un es-comunicat (tú ja 'l coneixes); s' altre encara no hi está (també 'l coneixes un poch). Antes hi havia un bisetmanari catòlich, qui 's va morí de finó. Amb assò tot sol ja compendrás com estam aquí de catolicisme. Se va morí per falta de *money* y per falta de gent qui l' escrivés. Senyal de lo be que va, no solament es catolicisme, sino s' art literari en aquesta ciutat. Va neixe un altre setmanari, democràtich qui devia essè sèt-mesí, perque va du una vida un poch arrastrada y 's va morí també es dia menos pensat. Es dos diaris que 't dich han obert-

una *sección libre* cada un. No 't dich res de lo que deu essê aquesta *sección libre*, quant á ella hi va á pará tot lo que es diaris no volen rebre com á cosa propia. Tú qui 'ls coneixes, considereu. Encara dura aquella revista de sa mèl ¿sabs? N' Andreu, es teu amich, té una constancia á prova de bombas y d' indiferencia..... Si no te suscritós fora Menorca hi deu havê d' afegi doblés demunt es mals de cap de sa publicació, perque lo que es aquí no 'l llitgim gaire. ¡Veyes ahont s' en ve amb sa mèl! Mos parlas de sa tos d' en..... Fulano (no vuy escriure cap nom propi no sigui cosa que se perdi aquesta carta) ó de lo que mènja en Mengano... Mira, Angel, tú qui ets amich seu, digueli que com més faixi menos estatua tindrà, perque no 'n farem cap á n' es qui 's dediquin á mel y beyes y cosas de profit, així com no n' ham alsat á n' es sabi sacerdot Cardona qui també anava derrera cuchis de seda... Entre tú y jo ho podem dí: ¿no es vê que aquets

senyors no saben lo que 's menjen-
can?

Tornant à n' es diaris te diré que de literatura y bonas formas están en es nivell de quant tú estavas per aquí... Quant élls comensan assò que en di-huen *polèmicas* pots està segú de que 's treuran sa camia d' es neixe y un poch més. A s' escomunicat el llitgim com si no fos res assò de s' escomunió... ¡Veyes que sab el Bisbe d' assò d' escomunions! No 't peasis que jo sigui amich d' aquest diari; pero trob que es Prelat haguera pogut ferho d' altre manera. Hagués escomunicat es qui hi escrihuen, be; però que hi haguem d' está es qui 'l llitgim sensa cap idea, més que enterarmós de lo que diu, vols que 't digui que ho haguera pogut pensá milló... Mos ho hagués demanat à noltros, haguera endevinat... Be es vè que llavoras no hi havia *sufragio universal*; però n' hi havia de restringido y lo mateix té: jo trob que aquestas cosas s' haurían de passá à vòts. Jo som catòlich, apostò-

lich, romà; pero tench de dí lo que hi entench... Tots es d' es nostro partit, y no dich res d' ets altres, som així.

Polícia urbana y mejoras públicas.
—Te 'n déus enrecordà qu' es carrés no ariavan gaire ben empedrats... Are ve à essè lo mateix.... Pero assò es cosa veyà; deixemho anà. Are estam amb altres *cuentos*. Déus havê sentit di que tenim prop de miija dotsena de *sistemas de alumbrado*. Es qui s' enduhen sa pauma avuy día son s' electricitat y es gas. Pots contà que així com antes mos coneixíam per republicans y monarques, are mos coneixem per *electricistas y gasistas*.... Es meu germà Joan es *gasista*; s' altre germà, en Bartomeu, es *electricista*.... Idò no 's donen es bon dia per causa d' assò... Ja sa'bs qu' èlles no pican gaire amunt y son curtets de gambals; idò ja 'ls sentirás, si vens colca dia per aquí, parlà d' amperes, metros cúbichs, antracita, volts, corrientes, dinamos, motores.... No sé ben cert si

saben lo que dihen; però ell com qui siguin de l' art.

Te 'n vas per es carré y veus un llum qui á tú te sembla que fa claredat just com qui sigui de dia.... I lló no faltará una persona qui t' espiará y encara que no òbris sa boca te dirá que vas errat, qu' allò es fosca tenebrosa. En veus un altre qui tú estás ben segú que just fa claredat com un quinqueret y prest tindrás un partidari d' aquella casta de llum qui te dirá que fa tantas y quantas bugias més que s' altre, y ò has de fe punya las cad' instant ò t' haurás de fregá ets uys pensant que t' has tornat, no ce-go, sino que hi veus á las foscas y 't tornas llocco devant sa llum. Cosas raras, Ruiz, pero aquí son nostro pa de cada dia... Jo m' he hagut de fe d' es partit de s' oli per está més tranquil á ca' meva.

No 't pensis, aquet és es milló partit, perque és es més segú y es més més barato y tench pó que tot s' en vagi al diantre: es dia ménos pensat

mos quedarem á las foscas.... Vuy di, que ja mos hi ham vist. Si, amich meu, n'altros, tant *amigos de las luces*, ja mos ham vist á las foscas per 'mor d' aquestas barayas entre gasistas y electricistas.

Comercio y altres herbas.—Ara fa dos anys vaitx aná á Barcelona y á Palma: en segona, me va costá cinch duros per aná y cinch duros per vení... Mira si vaitx essé banáula: si haguès esperat un pòch més, m' hague-
 ran duyt y enduyt per no-rés y si va així encara mos donaràn cinch duros perque volguem viatjà. Y amb assò d' es vapors succeheix com amb sa llum. Ve un *parte* d' es capitá d' es vapor tal y diu que va fondetjà á las sis y tot-d' una surt un *comunicado* á n' es diari ó á sa *sección libre* que ja t' he dit y te fa veure, com dos y dos fan quatre, que es vapor va arribá á las sét: firma *Un pajero*. Vól di que no hi trólas clarissia.... Jo crech qu' era en Ficht es filosóf qui va di qu' aquesta tíla y a quest mon son una ilasió y

aquí mos pòsan un cap qui à vegadas me fan creure que en Ficht tenia rahó. ¡Ala! que s' en hagi parlat prou.

Arte.—Llevat de s' art de s' oratòria y de sa critica aquí no 'n cultivam cap més... Sas lletres, com sempre, dòrmen y fan prou be: més val que dòrmin que no que mos adòrmin. Hi ha un jove qui 's dedica à escriure comèdies: ja n' ha fet dues: «Los Hijos de D. Silvestre» y «D. Quintin de cascarilla». Dixer que sen cosa bona: bonas ó dolentas son sas millores que 's fan aquí. No s' en fan d' altres. En questió de música ja sabs que som més homos. Ara tenim una partida d' orfeons que cada dia mos cantan còros. S' altre dia un d' aquets orfeons va fe una serenada à un *quefe* de partit y per primera entima l' hi van cantá un còro d' en Clavè qui s' anomena «Arri, moreu». ¿Qué tal, quinas indirèctas? Idò es *quefe* encara els hi va doná las gracias.

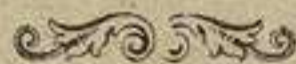
D' oratòria esteim ben be. Ja sabs lo que feyan antes.... Idò ara 'n tenim

uns cuants d'oradós qui voldria que els sentiguésis. Si 't digués que vaitx senti unas conferèncias d'un fusté rònich qui versaven sobre «*Las relaciones entre la Iglesia y el Estado*», amb castellà, no ho creurias. Idó és ben ve. Vuy dí que quant á una ciutat com sa nòstra fins es fustés y sabatés donan conferèncias d'aquestas, veyes que deuen fe es qui tenen ploma! Quant jo 't dich que esteim adelantats, es perque ho sé.

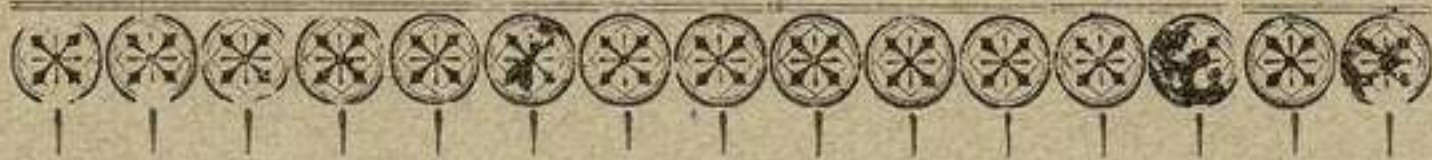
Mira, Ruiz; de crítica no t' en dich rès. Ja n' hi ha pròu en aquesta carta. Una besada á n' es petits y toca aquets sinch óssos d' es teu amich

JORDI BUSQUES.

Es còpia.

VÕTS.

PASSILLO COMICH REPRESENTABLE.

—
ACTE ÚNICH.
—

PERSONAS.

En Tomeu, *sabaté*.

Es Mosso, *at-lot de per dev's dotze anys*.

Mestre Pere Fluix.

En Gutiérrez.

Una entrada de casa pòbre, sensa enretjolá, colca tranyina en es recons, sas parets homidas y negrosas, dues cadiras de Mallorca anorriada^c, una gabia, penjada á sa paret, amb un pas arell, un' altre més amunt amb un verderòl y un' altre amb dues caderneras. A ma dreta una escala per pujá á sa cambra

y á má.esquerra, baix d' una finestra, una banqueta de sabaté amb tres timburets al voltant. Es *Mosso* seuré á un y farí un fil.

ESCENA I.

En **Tomeu** y es **Mosso**.

TOMEU. Mira, *Quèch*: si m' hi posas massa seròl en es fil, te reblaniré sas ancas amb s' estirapèu.

Mosso. (*aparte*) Are l' hi fan es mànech....

TOMEU. (*Picant un tròs de sòla, cantant*).

Nosotros pacañitos
mañana creseremos
y defenderemos
la nuestra libertat.

ESCENA II.

Dichos y **Mestre Pere Fluix**, entrant per sa porta d' es fondo.

MESTRE PERE. Bon dia Tomeu.

TOMEU. Bon dia, mestre Pere. ¿Vos per aquí? Encara esteim á vuit d' es mes...

MESTRE PERE. No vench per assò, Tomeu... Ja sabs que á vegadas t' he

deixat passà tres dias d'es m's, sensa demanartel à l'es lloguè.

TOMEU. Pero casi-casi van fe panyadas, mestre Pere... Mestot à vegadas sou mal de roegà.

MESTRE PERE. (*Fent es desentès, s'assèu à un timburet*). Amb premis, m'assèch.

TOMEU. Callau, mestre Pere, seisvos à una cadira... Atràcani una, tú, *Quèch*, que trob que ho val posa:hi una *butaca* à mestre Pere, per essé avuy es primé dia que no ve per cobrà.

MESTRE PERE. Nò, nò, ja estich bey no t' *esmolestis*.

TOMEU. Idò, mestre Pere, ¿que tal? ¿Quin vent os ha duit per aquestas mars?

MESTRE PERE. Jo t' ho dirè. Ja sabs que jo som un hòmo qui sempre estich disposat à fe un favó à cualsevòl...

TOMEU. Ja ho crech... ¡Sabeu que n' hi ha d'estona que mos coneixem.

MESTRE PERE. Idò bono. Ara, quant van veni sas eleccions, dony Joan me

va cridá: Mestre Pere, m' hau de fe un favó.—Voste dirá.—M' hau de cercà vòts, sigui per ahont sigui.—Pero, *hombre*, si jo no puch.—Si que podeu: ala, sercaumen uns cuants, que jo sé que sou d' es bons.

TOMEU. (*Aparte*). Per fe fondre.

MESTRE PERE. L' hi vaitx havè de dí que sí, prou greu que 'm sab, perque tu ja 'm coneixes: de Misseta à sa casa y de sa casa à Misseta...

TOMEU. Ala, mestre Pere, no fasseu es sant, que també os agrada anà à fe las onze à ca-na Lletrudies.

MESTRE PERE. ¿Sabs que son assò? Malas llengos, malas avolencias... Bono, vat aquí que jo l' hi vaitx havè, de dí que sí à dony Joan.

TOMEU. Bono, y si vos l' hi vau di que sí ¿jo que hi tench que veure?

MESTRE PERE. Que m' has de donà es teu vòt.

TOMEU. Aquí *éis*, mestre Pere.

MESTRE PERE. ¿Qué vol di? ¿Que no m' el donarás?

TOMEU. ¿Uy, mestre Pere! Vos fris-

sau massa; primé n'ham de conversà...

MESTRE PERE. Ja conversarém; pero no crech que t'í 'm neguis es vòt.... Aquesta sí que seria bona, un estadà meu... *Vamos*, Tomeu, considera lo que fas... Sempre convé está be amb es senyors, qui 't poden doná un tròs de pa. Dony Joan ja sabs que és una gran pressona y á sas grans pressonas mos han d'ajuntá y no amb aquets republicans qui no van á Missa ni resan es Rosari ni volen Rey ni Ròch y no tenen un cèntim per fe cantá un cego.

TOMEU. Pero volen sa llibertad y es *progreso*.

MESTRE PERE. *¡Progreso, progreso!* Tot és *progreso* y duen es calsons apedassats. Mira, Tomeu, creumê: no hi ha més *progreso* que tení un duro dins sa bossa quant l'ham de menesté... Es conservadós son gent sèria y bona de aná á Missa....

TOMEU. Idó, mestre Pere, per mi, si volen vòts que s'en faixin... Jo no don vòt.

MESTRE PERE. ¿Qué vol di assò? ¿Un estadà meu...?

TOMEU. Tant estadà com volguèu: jo no don es vòt així com així.

MESTRE PERE. ¿Vol di que no m' el do iaràs de cap manera?

TOMEU. Segons y com.... (*Fent lle-negà es dit grós y s' indice de sa ma-dreta.*) Ja mos entenèm.

MESTRE PERE. Mira, Tomeu: assò de vendre es vòt es molt lleitx.

TOMEU. Lleitx ó guapo, s' única cosa que mos ha donat es Govern qui mos pot valè colque cèntim, no la vuy donà de franch...!

MESTRE PERE. Vamos, Tomeu, entra per judicadós.

TOMEU. Aquí no hi ha més judicadós que jo.

MESTRE PERE. Bono, idó. Quedem clàs: ¿què 'n vols d' es vòt?

TOMEU. L' últim quatre duros.

MESTRE PERE. ¡Jesús, María, Josép! ¿Quatre duros? Tu 't deus pensà que dony Joan els ha roba... ¿Tú que no veus que si 'ls hagués de pagà tots a

n' aquest preu hi fondria tot lo que té?

TOMEU. Idò que no vulgui essè diputat. No 'l don per manco.

MESTRE PERE. Assò es massa.

TOMEU. Massa ó martell, mestre Pere no regatetjeu més.... Si voleu que os llevi colca cosa, os llevaré un sòu per beure.

MESTRE PERE. (*Amb misteri*). Perque ets tú te 'l pagaré á quatre duros manco un sòu; pero no ho diguis á ningú....

TOMEU. Bono, mestre Pere, va á pagá totduna, si nó no 'n som.... Vengan es quatre duros y demá anaré á votá.

MESTRE PERE. Jas; vat-los-aquí (*pagantlo*). Cuidado que faltis. Demá demati á las déu á votá.

TOMEU. Quedam així.

MESTRE PERE. (*Aparte mentras s' en vá*). Amb aquest no hi guany més que un duro y un sòu.... Cada dia fossin festes....

ESCENA III.

Dichos, menos **Mestre Pere Fluix**.

TOMEU. (*A n' es públich*). Ja ho va di en Gutierres, amb es discurs: *Sañores el drecho del sofraquio es un mico.* (*A n' es Mosso*): ¿Ho veus Quèch? Avuy ham gonyat es jornal. Aprenné d' anà p' el mon.

Mosso. Mon pare l' ha promès de franch à dony Gabriel.

TOMEU. Ton pare es un trós d' ase qui està enlluhernat amb *el progreso y la libertad*. Ja l' hi diràs de part meva. (*Fent sonà es duros en sa mà*) ¿Que ho seants quina renou?

ESCENA IV

Dichos y en **Gutierrez** que entra.

TOMEU. (*aparte*). Posau un' altre pinxa à n' es foch.

GUTIERREZ. *Buenas.*

TOMEU. *Buenas.....* ¿Qué tal senyor Gutierres? ¿Vostè per aquets contorns? Segui, segui (*atracant una cadira*).

GUTIERREZ. *Yo te diré, Tomeu. L'*

otro dia no me vas querer dar el vot y como demà es sa funci3n te lo tornaré à demancar. Los retr3grados aquets compran vots y tengo p3 de que no nos donen un disgusto.

TOMEU. *¿Id3 perque no 'n compra dony Gabriel, qui te tantas pessetas?*

GUTIERREZ. *Porque don Gabriel no vol pervertir la masa electoral; vol salir diputad, pero por la conciencia del pais, no por los dobl3s.*

TOMEU. *Jo qui tr3b que dony Gabriel es un dev3t de la Virquen del Puño.*

GUTIERREZ. *No digas as3 por l'amor de Dios, que un homo m3s liberal no lo hay bajo la capa del sol.*

TOMEU. *Per3 v3l sorti diputat sens' amoll3 una pesseta.*

GUTIERREZ. *(Reprenintlo) ¿Y t3 que no sabs que est3 prohibido por la ley el comprar vots? ¿Que no sabs que esto es una coacci3n? Los conserva- dores no acatan la ley, porque son oscurantistas y malos patriotas... El homo que vol ser digno de la libertad,*

ha de tener ideales, convicciones....

TOMEU. Si; pero s' en vagi à sa plassa amb un ideal ó una convicció y solament no n' hi donan una figa seca.

GUTIERREZ. *¡Ah Tomeu, Tomeu! El materialismo te ha entrad... Non d' solo pane vivit homo... Repito que el homo sensa ideales es un bruto.*

TOMEU. Miri lo que diu, senyor Gutierrez; que jo no 'n tench ni mitx d' ideal y no me tench per menos que dony Gabriel, qui 'n té tantas dotzenas.

GUTIERREZ. *Bueno, Tomeu, no te enfades. El caso es que demà se donarà la gran batalla entre sas huestes de la libertad y sas legiones del despotismo, y tú habrias de dur tu grano de arena, el teu óbolo à la obra del progreso.*

TOMEU. Si tot es secret està en dur-hí un gra d' arena, no rès: un punyat y tot n' hi duria; pero vostè serca altre cosa.

GUTIERREZ. *Justo... Assò del gra de*

arena es un decir... Lo que tú habrias de dur es el vot y si no lo dús eres reo de lesa libertad.

TOMEU. Jo hi duré tot lo que vostè vulgui, si es qu' ho tench.

GUTIERREZ. *Pues el vot lo tens. Toton que haya cumplido los veinticinco años, té vot. Sufragio universal.*

TOMEU. Jo l' hi diré, señyor Gutierrez: d' es vòt que jo hauria de tení, me n' han promès quatre duros es monarques..... Si vostè me 'n dona quatre y mitx, anaré à votá per dony Gabriel.

GUTIERREZ. *¿Que no sabs lo que te he dicho que nol puedes vender? ¿Y tú venderias el vot?*

TOMEU. *¿Idó, senyor Gutierrez? Vostè se dèu pensá que som de la montanya.... Quant l' hauré venut, ja 'm vindrà derrera, sa lley, amb un caragol bufant.*

GUTIERREZ. *(Mudant de tò.) No res, Tomeu. Tú ets un pobre, are lo veo....*

TOMEU. Y es clà qu' ho som.

GUTIERREZ. *Idó mira: yo faré una*

escepción en tu favor... Don Gabriel me ha dit que cuando trobás un pobre, li podia donar alguna cosa, nó comprándole el vot, sino como una limosna....

TOMEU. *¿Veu, senyor Gutierrez? Assò seria una bon' obra: que vostè 'm donàs quatre duros, com una limosna de dony Gabriel, y jo tendria libertat per gonyà ets altres quatre que l' hi he dit.*

GUTIERREZ. *Bueno, Tomeu, parlemos limpio... Si yo te don la limosna t'hi me has de donar el vot.*

TOMEU. *Antoneses, ¡vaya unas limosnas!*

GUTIERREZ. *¡Buen soldat estás tii! Ala, Tomeu: non parlemos más. Quieres cuatro duros?*

TOMEU. *Miri: porque es vostè, perdè es quatre duros. D' un altre no 'ls perdria, me pot creure, però com jo tambe som liberal y amich d' es progreso...*

GUTIERREZ. *Anit te los mandaré... Cu no faltes...*

TOMEU. *Y osté que s' en recuerdo
¿eh? Demà á las deu anaré á votá.*

GUTIERREZ. *Alli te espero... Abur.
(s' en vá.)*

TOMEU. Estigui hò.

ESCENA V.

En Tomeu y es Meeso.

TOMEU. *(llevantse es devantal y mudantse es choquins per unas sabatas.)*
Ala, tú, Quèch, á corre tocan... Ja n' ham fet prou de feyna per avuy. *(A n' es públich)* Aquest qui s' en 'caba d' aná, és es qui s' altre dia mos va di: *¡Sañores el drecho del sofraquio es un mico!* Per mico es que s' en endú. Jo som lliberal y m' agrada es *progreso*: per assò he venut es vòt. Jo no tenia un sèntim per fe cantá un cego y anit tendré vuit duros... ¿Qué trobau? Assò és *progrés*: lo demés son vuits y nous y cartas qui no lligan... Bono, y are ¿com en surt d' aquesta? Perque es cas és que segons sa lley, ni jo puch vendre es vòt ni élls m' el poden comprá.... Devant es jutge no m' hi durán,

perque tant de crim tenen élls com jo... Vol dí que callarán y se la beuran; y si me venen amb *benyeterias y armas al hombro*, agaf s' estira-peu y no 'ls hi basta tot es carré per corre. Tots dos s' en vindrán com á fieras... Es clà ¿y jo que hi puch fè? Donarlihi, ja 'ls hi donaria y més que 'n tingués; pero lo milló d' es pas es, que s' altre dia vaitx aná á veure sas llistas y resulta, cavallés, que JO NO TENCH VOT!

Cau es teló.

EN JORDI BUSQUES.

—

NECROLOGÍA.

—ore

Pertransit nihilfaciendo.

ESCRICH dominat per es pes d' una pena fonda... He rebut un còp terrible... No sé si podré explicá amb sa nostra llengo tot lo que es meu còr sent à n' aquest instant ó si hauré d' acudí à n' es castellá, més expressiu, més dols, mes tèndre.... En Jordi Busques, aquell amich meu, autor de sa «Carta d' un mahonès», aquell qui s' havia afiliat à n' es «partit de menjá

lo milló que podia y deixarho corre», en Jordi Busques *¡ha.... ha muerto!* *La pluma resiste á continuar, el dolor me embarga las lágrimas asoman á mis ojos.....* En Jordi Busques *¡ha muerto!*

.....

En Jordi Busques era fadri. No 's va casá per no tení sógra, per no havé d' engronxá fiys, per no arribá á tení gèndres ni nòras, perque sa dona no l' hi aplicás sa pena d' es *taliòn* y per podé continuá aquella vida tant descansada *del buey suelto.....* Sa veritat sigui dita, en Jordi Busques no havia fet vòt de castedat.

Vivía de lo que es seus pares l' hi havían deixat y de sa renda d' un lloch que éll havia comprat á n' es Govern per quatre doblés y un diné; lloch bo y barato, qui havia estat d' es frares; amb lo qual va demostrá es *finado* que l' hi agradava ferse seu tot lo qui fos cosa de frares y capelláns.

Es seus mals de cap consistian en

pasá contes cada quinze dias amb es pajés, tayà es cuponets cada tres mesos y veure à com estava es camvi sobre París.

Pero ¿què diré jo d' en Jordi Busques qui no sigui *pálido reflejo de la realidad*? Ell va di qui era amb una sola *frase* a sa «CARTA D' UN MAHONES»: «jo m' he hagut de fe d' es partit de s' òli per esta tranquil à ca' meva». Figurauvós una aufabia d' òli en repòs y assò era aquell gran hòmo. May se 'n va alsà una seya de res d' aquest mon. Ell lo que volia era assó: que 'l deixassin fe, aixi com èll deixava fe ets altres. Parlava baixet, seguit seguit y lliet, com una aigueta moral, may reya fort y caminava sempre à un mateix compàs.

S' aixicava à las dèu, baranava bê y entre assò y posarsé guapo tocavan las onze. Quant es rellòtje de la Sala acabava de tocarlès, en Jordi Busques sortia à sa porta, se mirava es temps, tornava à entrà per pendre es garrotet y ala petit, à fe de *poste horrible* per

es carré Nòu, S' Arravaleta y altres bandas.

Per devès las dues, alsa à dinà..... ¡Dinà! Aquesta era s' ocupació més solemne y mes important de sa vida d' es nostro *héroe*; lo més *trascendental* de sa seva missió sobre la terra; s' institució més gran que, segons ell, havian establert ets hòmos. Tení bona gana! assò era es seu ideal. ¡Fe sa digestió! un altre ideal..... ¡Y deya. que no 'n tenia d' ideals y conviccions!

¿Sabeu quinas eran sas questions, es *problemas* qui 'l preocupavan? Idò que sa cama-vermeya amb còl estiguès bé de sal ó que fos brévol es *bistech*. Tot lo demés eran, per èll, vuyts y nous y cartas qui no lligan.

Y *en efecto*: ¿per quins sinch sòus s' havia de batre es cap amb altres cosas? Voltros ja sabeu de quin partit era; voltros ja sabeu con pensava ell sobre moltas matèrias; ja mos va dí eil amb sa carta que era católich, apostólich, romá; pero d' aquells qui

tròban que assò de s' escomunió s' havia de passà à vòts.... ¿Com podria jo ponderà es seu catolicisme milló que lo que éll ho va fe amb aquell *documento*?

¡Oh, Jordi, Jordi, y tú té 'n has anat, tanta falta com feyas? No puch menos de recordá es conseys que 'm davas, aquells conseys qui, segons trobavan molts de senyors d' es teu partit, valian pessetas.

«Si vòls que t' ho digui, Ruiz, ets un banaula: amb s' art à n' es còll y s' intolerancia religiosa, te dich que no sortirás de pòbre y 't menjarás sas mans à mòssos. T' agrada dí sas còsas massa així com son, massa claras, y assò 't pert. ¿Perque no ho deixas corre, com jo? ¿Perque t' has de barayà amb es republicàns y amb es conservadós? ¿Perque no has de fe contents à *tirios y troyanos*? Deixa aná aquestes *intransigencias locas* y procura està be amb tothom. ¿Quina seba 't fa coure s' uy que tot ho criticas? Ja n' hi ha prou amb noltros que à n' es Ca-

sino y á ca 's rellotjé ho passam tot á foch y sanch. Ja sé que tú t' en fas sinch sòus, pero sapis que ningú t' alaba ni aquí ni allà.»

¡Jordi, Jordi, tot assó m' he perdut!

.....
 En Jordi Busques *¡ha muerto!* Ja no 'l veurán més p' es carré Nou ni per s' Arravaleta passetjant per s' acera ó aturat en es cap de cantó, amb es garrotet de canya d' India, sa levita negra, més net qu' una patena, lluhent y aixerit, y mirant sas al-lotas qui passan... ¿Y sa tertulia de ca 's rellotjé l' hà d' havé perdut pera sempre? ¿Y ja no airà may més per baixa-ma, per sa carretera de Sant Lluís ó per sa de s' Arraval Noya, xano xano á fe quatre passes?

Nò, ja no tornarà.... Ja no tornarà á Missa de sa trópa á Sant Francesc á fe, quant se senyava, aquells signes tant polits qui semblavan juti-piris fets á n' es quintos qui solen aná á sa coua d' es batalló... Allò era ohí una Missa ben olida di: s sa capella, derrera sa

columna, ajonoyantse, quant sa coneta feya sa senyal, sensa tocà es jonnoys en tèrra. Ell no 'l veyà à n' es capellà ni à s' altà, pero lo que es complí amb es primé manament de l' Iglesia, n' hi havia qui no 'n feyan tant.

En Jordi Busques *¡ha muerto!* y s' ha mort així com havia viscut: sensa ferne *alarde*, y, consequent amb sas ideas que tenia, tant *ho va deixà corre*, que no va rebre es sagraments: quant van essé à n' es donarlhi sepultura, van mirà sas llistas de sa parròquia y no hi va havé remey: va anà à parà à n' es Cementèri *neutro*... Vol di que si bè es vè que ohia Missa, amagat derrera una columna, també ho es que no 's confessava...

Es à di que va morí com un ca y va viure com es que matan entre Sant Miquèl y es derrés dias.

¡Sic transit gloria mundi!

CLASES PASIVAS.

—
NOVEL-LA.

—
CAPITOL I.

Sa familia d' en Llundrigus.

LA senyora Doloris era viuda d' un tinent de sa coneguda *clase* d' es *patateros*, es à di d' aquells qui comensavan de soldats y passavan à cabos y de cabos à sargents y si 'ls hi toca va be es vent, aprofitant colca guerra civil ó colca revolació, arribavan à brigadiers ó generals. Es tinent Rodriguez, ó Llundrigus, com l' hi deyan à

Mahó, havia estat un bon home, un soldat sense ambició: l'hi pesava i molt es dos galonets y sas estrelles y quant á n' es cincuenta anys va agafá es grau, retgirat de sa seva propia sort, se va mori, deixant á sa senyora dues penyoras en las personas d' un tal Paco y una tal *Cuanita*, fiys seus. La senyora Doloris, qui era lo més ambuyadora y mentidera qu' os pogueu pensá, va préme, va préme y va podè *justificá* devant sa *Junta de Clases pasivas* que en Llundrigus s' havia mort per *achagues* aplegats á sa guerra carlista. Ell no havia vist may una boina; pero sa seva viuda va alcansá una *pensión del Estado* de sèt duros y mitx cada més.

Com ja queda dit, en Llundrigus va mori de tinent; pero ningú l'hi llevará que no hagués estat en camí de arribá á general y per lo tant la senyora Doloris s' havia trobat en potencia propincua d' essè generala, y no ho va alcansá perque sa *planeta* d' es seu senyor ho duya així y perque s'

enveja havia fet que no lluhiguéssin, com mereixian, sas hisanyas d' en Llundrigus, qui n'havia fet de bonas, segons contava la senyora Doloris. Ella, qui tenia molta inventiva, solia conta, entre altres cosas, que en Llundrigus havia defensat la patria fins es punt de menjà *ratas*, lo que es diu *ratas*, *caitas* á 's caliu. Pero sa millora va essè quant en Llundrigus essent comandant de sas tropas de s' illa de Cabrera, va senti á di que es carlistas volian pendre aquella roca. S' heròich militar va fè formá sas trópas y diritginhis sa paraula, exclamá amb veu de tró:

«¡Soldados! los aternos animigos (*així ho deya la senyora Doloris*) de la libertad y de la tolerancia, los defenedores de l' inquisición mos quieren prender la illa... ¡Defensarla ó morir!»

—Es capitán queneral,—segua dihent sa viuda de s' héroe,—va sebre lo pasado: va escriure á n' en Rodrigues y l' hi decia: «Eres un héroe y más mereixias tú traer mis galones que yo...

Amb assò ja llagrimetjava, feya colca patarrell y treya es mocadó *para ocultar la frente entre las manos*, com ho fan sas viudas de sas comèdias.

Sa gent l' hi deya à la senyora Doloris, *donya Vall de llágrimas*, y ella 's cuidava molt be de fe bò es sobrenom, plorant à raitx, just que l' hi deixassin di dues paraules recordant sas glorias d' en Lludrigus, amagant sempre que podia, es grau que havia tingut. No deya may que hagués estat tinent, sino *quefe* y segons devant qui era l' hi afegia un parey de graus, seguint amb assò s' exemple d' aquets *libertadores del pueblo* qui arman revolucions y fan de cualsevòl cosa un *heróico general*.

Are anem à que aquesta senyora 's va quedà amb sèt duros y mitx cada més y un fily de vint y tres anys, en Paco, qui no tenia ofissi ni benefissi y una joveneta de vint y cinch, na *Cuanita*, qui no sabia res més que llitji novel·las per entregas y tocà en es piano dues polkas, un vals, una da r-

za y una romànsa amb lletra de *Vol-
veràn las oscuras golondrinas*. A n'
assò, sonant sonant, ho cantava.

Considera, caritatiu lector, quinas
raccions de fam passarian aquets tres
cossos, amb sèt duros y mitx cada
més y quina cara devian fe es fiys
quant sentian á sa mare, qui solia di
á sas visitas:

—Lo que és á sa plassa no s' hi pot
aná: avuy he volgut fe un parey de
pardises con col (era mol afectada á
di paraulas castellanas) y m' han
costat tres *pasetas*....

¡Tres pessetas ¡ay! qui llevat d' es
dia que cobravan sa paga no las ve-
yan juntas may! En Paco girava ets
uys en blanch y na *Cuanita* feya una
mitja riayeta *amarga como el mar*,
com deyan uns versos romántichs qu'
ella tenia.

En Paco feya més llástima que na
Cuanita, perque aquesta al-lota era de
poca menjúa y talmart semblava que
á forsa de menjà poch y llitji molts de
versos y prosa, anava perdent sa cos-

tum de mastegà; però en Paco, el pobre Paco, qui era de bona barra, passava las endèrias y feya una cara d'estremonciat qui á sa gent caritativa l'hi rompia el cor. Valga que en Paco Lludrigus era un bon al-lot, que si no, cosas grosas s'hagueran sentit á diu' éll.

Just com quí ara 'l vegí passà per es carré Nou, revoltà es carré d'Hannóver y pujà costa amunt cap es carré de sas Moreras, amb aquellas camas de filosa, aquell *chaqué* verdós, aquell coll de pèl, única prenda d'abric que tenia, y sa béca de *jockey* amb adornos de suarda..... sas mans dins sas buchacas des calsons y sortint de per dins es coll de pèl una cara groguenca, prima, magre, amb uns mostachos negres, grossos, y un nas, qui — ¡secrets de Deu! — ¡vaya un nas! ¡Haguessiu vist quinas miradas diritgia á n' es mostradós de *La Vid* y de *La Palma* y á n' els sarrions y caixons de figas, pansas y aious de ca-na Pin-tòt! ¡Ay, si éll hagués tingut es dó de

fe amb un *salsichon de Vich* lo que fan certas serps amb ells aucellets, de aturarlos amb sa vista y retgirarlos de tal manera que ells mateixos, magnetisats, se fican dins sa boca d' es seus verdugos! Pero per més que s' els mirava, *ni por esas: es salsichones* de ca'n Beltran *se mantenian insensibles.*

Com á Mahó per forsa hi ha que teni ideas politicas, en Paco tenia sas sevas y no vos retgireu si ho dich: en Paco Lludrigus era socialista. ¡Socialista! ¡Y á un socialista, á un enemich de tot lo existent, qui no vol república ni trono, l' hi poden di bon at-lot? Ala, i lò, *señores*, voltros qui malahiu á n' es socialistas, passau dèu anys dins una rigurosa Corema, y posauvos devant un mostradó d'aquets que dich... ¿Què sereu en aquest *trance*? ¿Qué hi ha que essé en tal cas? Lo menos socialista, lo menos que farián molts qui are xèrran, perque tenen sa pancha plena, seria cridá com á desesperats:

¡Abajo los cristales! ¡Viva el reparto de salsichones!

CAPITOL II.

Na Cuanita festetja.

A n' en Paco, enfeynat com estava en resistí es motins y revoltas que sa gana armava dins es seu ventrey, no l' hi quedava temps per senti sas feridas que *los dardos amorosos* solen obrí en es còrs de vint y tres anys; pero sa germana, na *Cuanita* tenia un còr de fòch, *hecho para amar*, qui la consumia; se la menjavan de viu en viu *las amorosas cuitas*... Havia festetjat un alfèrez, dos sargents, un vista d' Aduanas y dos empleats de Rentas y encara no 'n tenia prou: el seu còr era un abismo sin fondo.

¡Pobre al-lota! Com ja os haureu figurat també era begudeta de carns y havian fuyt de sas galtas sas rosas d' es quinz' anys; pero cuant cap al tart, horabaixeta, sortia amb sa mare à passetjà, à n' aquellas horas en las quals sa fosca dissimula molts de defectes y sobre tot sas sarsiduras, tacas

y descoloriments de la roba, na *Cuanita* estava encara amb estat de ferí à cualsevol.

Y així va essè. Un fosquet van trobà à s' Arravaleta un jove forasté, de per devés trent' anys, guapo, moreno, de barba de *sátiro* y amb un aire d' empleat d' es Govèrn qui no podia menti. Ets uys d' éll se varen trobà amb es de na *Cuanita*, qui eran negres y *rasgados*, y la senyora Doloris va reparà que el desconegut se retu-rava. A na *Cuanita* el cor l' hi va donà un tomb.

—¿Serà de rentas?—va pensà.

Y la senyora Doloris, qui no de bades tenia més de cincuant' anys, just quant van essè devant *La Puerta del Sol*, donà volta redona y ¡paf! devant *La Central* se tornaren à trobà ets uys d' es forasté y es de na *Cuanita*. *Donya Vall de llàgrimas*, encara que no havia menjat ratas à 's caliu, sabia molta més *táctica* que son difunt marit y fent un àngul perfet se va enro-cà devant es mostradó de *La Anda-*

luz. Amb gran atenció va pasà revista à totas sas joguinas que allà dins hi havia y de coua d'uy veyá mentras tant com es forasté passava y repassava y cada vegada de més prop diritgia *sonrisas y miradas incendiarias* à na *Cuanita*, qui, mitx d'amagat las rebia y las tornava, sentint en son pit que es seu còr, *como el capullo de la rosa*, s'obria, s'obria à son seté amor.

«¡Amor! esa fantasía
vaporosa y encantada...»

¿Qui no ha sentit dins es seu còr sa ferida de l'amor? Voltros, es qui preteníu d'havè sentit un sol, primé y únich amor y deys que és es més fort y es més pur; voltros, *Romeos, Marsi-llas, Paolos, Saffos, Julietas*, voltros qui amb es primé amor ja trobavau que n'hi havia ben prou, perque no vos era possible resistirlhó ¿com os haguerau arreglat si derrera es primé n'hagués vingut un'altre y derrera es segon un tercé y un altre y un altre fins arribá à n'es seté? ¡Ah, ilustres amadors, voltros teniau es còr mitx-

partit per sa fletxa de l' amor; mes ¡ay! 'na Cuanita Lludrigus, en sèt, sèt vegadas partit, el tenia com una magrana!

Pero no perdem es fil de s' historia que os anava contant. La senyora Doloris s' arreballà de sa finestra de casa *Andaluza* y se va enmenà na *Cuanita* cap es Camí d' es Castell... y es forasté, derrera, derrera. Arriban ellas à ca-seva, y es desconegut plantat à s' acera de devant. Pujan à sa cambra ahont vivian, miran per derrera es vidres de sa finestra... y es forasté plantat.

—¡Frissa... poset à n' es piano y canta *el Volverán*—diu sa mare à na *Cuanita*, mentras ella de derrera es vidres observa es mohiments de s' enimich.

Na *Cuanita* 's posa à tocà y cantà per cent-milèssima vegada el *Volverán las oscuras golondrinas*... y es forasté comensa à passetjà.

—¡Canta amb impressió!—l' hi diu sa mare à na *Cuanita*, y na *Cuanita*

canta qui sembla que s' ha de fondre...

Y just quant sa fiya ha acabat de di allò de

así no te querrán,

la senyora Doloris mateixa obra sa finestra d' un cop y fa sorti à na *Cuanita*.

Sa mare observa amagada: es forasté s' atura à s' acera de devant, està indecís un moment y *por fin pasa el Rubicón*, es à di atravessa per mitx d' es carré, se planta baix de sa finestra y comensa es *coloquio* d' ets amants.

Donya Vall de llágrimas s' en va à fe es sopá y troba dins sa cuina à n' en Paco roegant un trós de bastenaga.

—Mamay, frissi, que tench gana— l' hi diu à la senyora Doloris.

—Paco, no siguis *impaciente*. Mira sa teva germana qui solament no hi pensa amb es sopá.

—¿Idò que te?

La senyora Doloris fa una riayeta, molt carinyosa, y l' hi diu:

—En té un altre... Un forasté: fa cara de *empleado*...

En Paco calla; pero dins es seu còr fa vòts perque sa germana l' agafi fort y no l' amolli à s' animorat nou, pensant que ets altres l' hi havian pagat colca sopà y colca dinaret à can Bustamante... Y si, lo que may havia succehit, s' arribava à casà sa germana ¡gran Deu! es sèt duros y mitx de cada mes no més s' haurian de repartí entre dos.

CAPITOL III.

D' es forastés y altres cosas.

Dos dias havian passat desde es sucesos contats en es capítol anterió, quant la senyora Doloris tenia sa sigüent conversa amb sa vesina de baix:

—Es forastés son així, més animorats, y lo que es en Ricardo no s' ho pensaria may, seyora Antonia: sembla qu' ha de perdre es seny.... En Rodrigues (Deu lo tengui) ja era així.

—Y que tal, senyora Doloris, ¿té bona paga?

—Vegi: encara no té trenta sinch

anys y ja té vint y cinch duros cada més.

—¿Vol dí, senyora Dolorís, que per assò de cuidarsé de que no mos duguin sa *filoxera* donan vint y cinch duros?

—Vint y sinch duros per no fe *nada* porque no fa *nada* en tot lo dia.... ¡Ah! y llevoras sas agafas....

—¿Hi ha agafas?

—Sí, senyora; miri: hi ha colca *señor* qui *quiere* fe du *flores* y abres... Idò se 'n va à n' en Ricardo; l' hi dona cinch duros y no tengui pò de que sas *flores* tenguin cap tropissó.

—Assò dèu essé una cosa semblant à n' es carabineros y l' Aduana.

—Just, ben igual, y en Ricardo *dice* que tindrà *retiros* y viudedat....

—Idò així m' agrada.... ¿Y es bon jove?

—Ya veu que jo no l' hi haguera dat entrada.... ¡Bona som jo!... Ets informes que m' han dat son molt bons.... Es d' una bona casa: son pare té olivares y sa mare es *hica* d' un

coronel.... Vol di que es d' es mateix bras de na Cuanita.

—Idò, Deu faixi que sigui per be, senyora Doloris.

—Grassias, senyora Antonia: jo 'n confiy.

Anem á n' en Paco qui no sabia lo que l' hi passava amb aquell cunyat tan rumbós, qui 'l convidava á dinà molt sovint y solia du dolces per na *Cuanita*, ¡Vaya un cunyat més amorós!

—*¿Usté, Paco, no siente el frío? Como siempre le veo en cuerpo.... Póngase V. la capa.*

—*¡Ca! no señor!* contestava la senyora Doloris.—*No se la pondrá... Es un ta tarrudo... La tiene en el guardarropas y allí se está arnando...*

En Paco feya una riayeta y per prová á n' en Ricardo que no era fredulèch, colca nit de Jané de sas més fresquetas sortia á passetjá amb éll ¡sensa es coll de pèl!

Es regalos d' en Ricardo per na *Cuanita* y per sa mare plovian qui era

un *contento*, per lo cual la senyora Doloris bavava, na Cuanita 's tornava botxa y en Paco va mudà d' idéas políticas: se va fe conservadó... conservadó d' un cunyat qui no podia essé més liberal, en es bon sentit de sa paraula.

La senyora Doloris donava de quant en quant colca puntadeta en Ricardo sobre sa conveniencia de casarse joves y en Ricardo mostrava certa disposició à ferho així; pero no s' amollava del tot, encara que cada dia prenia més franquesa à la casa y no se 'n movia d' es mati fins es vespre.

Na Cuanita se fonia d' amor, com més anava més groguetjava, ets uys l' hi tornavan més grossos y sas uyeras més fondas y no més estava tranquila quant tenia en Ricardo à n' es seu costat...

Pero un dia, lectors, un dia succehí à ca' la senyora Doloris una cosa feresa, tràgica: en Ricardo no hi va anà... Passavan sas horas, y *nada*; enviaren en Paco à sa fonda y à sa fonda l' hi van dí que en Ricardo, re-

ilevat per un altre senyor forasté, s' en havia anat amb es vapor.

En Paco se va havè de agontá en sa paret, per no caure: ¡á Dios dinás! ¡á Dios dulces! ¿Tornaria á ferse socialista? Tombaletjant, *anodadado*, se diritgí á ca' seva.

Entra; s' atura en mitx de s' habitació, obra sa boca... y no l' hi surt més que una espècie de *ronquido*...

La senyora Doloris l' agafa per es bras y amb ets uys espiretjant, amb l' acent amb que en Miguel Angel va increpá á s' estatua de Moisès, cridá:

—¡Parla!

Na *Cuanita* 's posá *livida* y va caure de cop demunt una cadira amb ets uys en blanch, y per fin en Paco, donant una gran veu, amollá sa bomba.

—¡En Ricardo mos ha fuyt!

La senyora Doloris, exclamant:— ¡Oh, desgracia!—se va tirá demunt en Paco; en Paco, no poguent resistí s' envestida, cau d' esquena y sa mare demunt éll, y de repent na *Cuanita*, qui s' havia esmortida, obra ets uys,

s' alsa com una loca, llansa una *carcajada sardónica* y s' en va de correns à sa cuina cercant sa capsa de mistos...

EPÍLOGO.

Sa sort va essê que es festetjament no va tení sas consecuèncias qu' eran de esperà. Passant es temps se va sebre que en Ricardo, quant va anà à Mahó ja era casat y se suposa que va fugí per pò de que no 'l fessin casá altre vegada.

La senyora Doloris segueix fent miracles amb es sèt duros y mitx cada mes.

En Paco torna à essê socialista.

Y na Cuanita se conserva *virquen y màrtir*, cantant cada dia amb veu més fosca:

Volverán las oscuras golondrinas...

FI.

Taula.

	<u>Pàginas.</u>
Pròlech	3
Còros	11
Glosats	19
Un bon hòmo	31
Cansons de fandango	39
Carta d' un mahonès	47
Vòts	59
En Jordi Busques	73
Clases pasivas (<i>novel·leta</i>)	81

—

Obras d' es mateix autor

TIPOS Y COSTUMBRES DE MI TIERRA.—
Un tom en 8.º major de 260 páginas, a
2'50 pessetas en rústica.

(D' aquesta obra 'n quedan pòch
exemplars y 's vénen en esta Llibreria
y Tipografia Catòlica)

DOCE DIAS EN MALLORCA. *Impresio-
nes de viaje.*—Un tom en 8.º menor,
de 136 páginas. Agotada sa primera
edició.

ORO Y ESCORIAS. *Novela de costum-
bres.*—Un tom en 8.º de 332 páginas,
a 2 pesetas en rústica y a 2'75 enqua-
dernada amb tela y planxa dorada a
la inglesa.

'N vénen sas principals llibrerias d'
Espanya y d' algunas capitals d' Amé-
rica, y especialment sas sigüents:

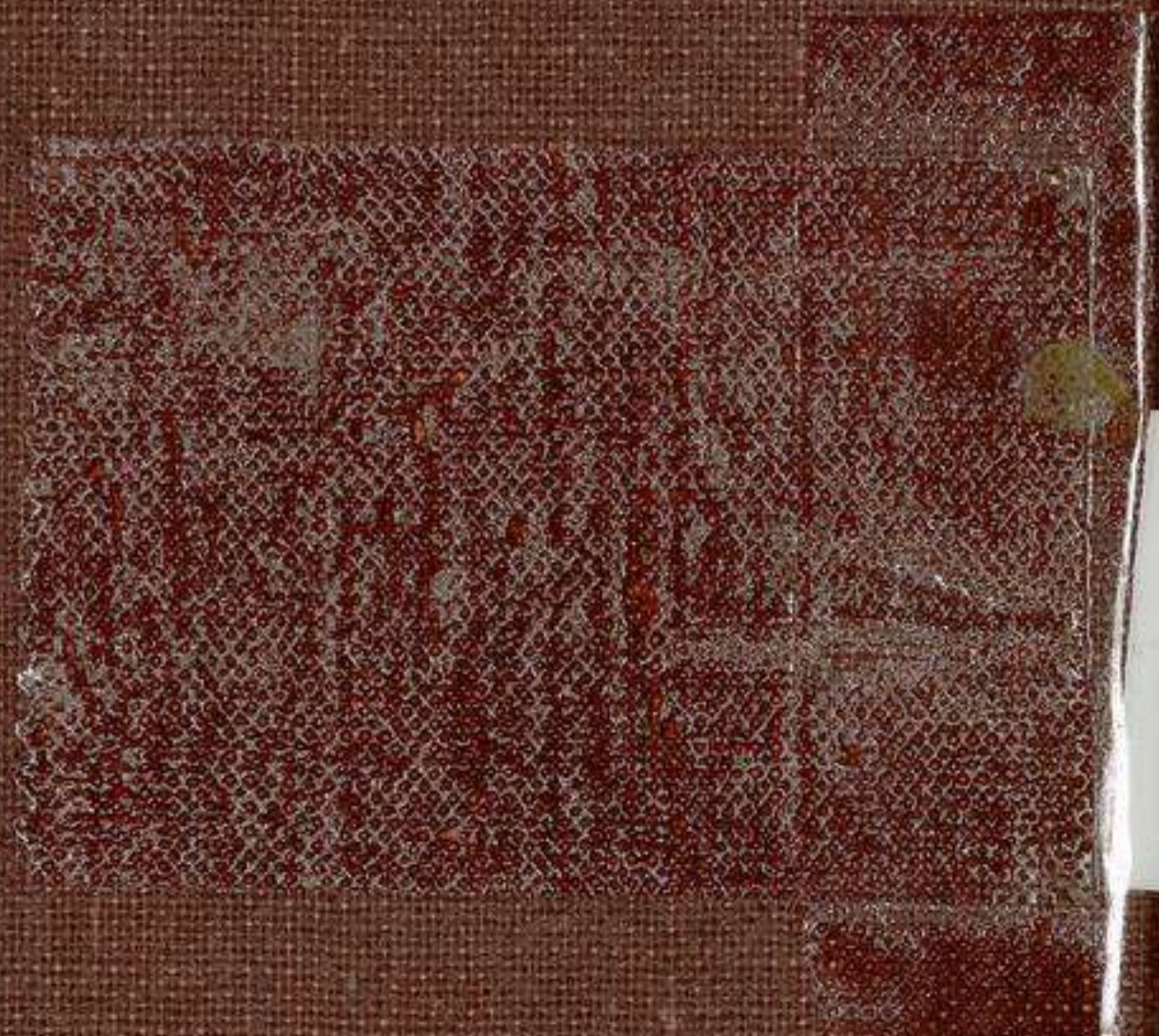
Barcelona.—Tipografia Catòlica, ca-
rré del Pi, 5.

Palma.—Josép Tous, plassa de Cort.
Y en aquesta casa.

S
2

MEMORANDUM FOR THE RECORD

SM

2332

Meister